

УДК 32:316.32(477.74)

Я. Б. Католик,

студент відділення політології

Інституту соціальних наук

ОНУ ім. І. І. Мечникова

УКРАЇНА І ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ПРОЦЕС

Ключовим поняттям, що характеризує процеси світового розвитку на рубежі ХХІ століття стала глобалізація. Вона змінює традиційні уявлення про роль держави та громадянина, призводить до трансформації функцій держави і автономізації регіонів. У статті робиться спроба теоретичного і емпіричного аналізу впливу глобалізаційного процесу на Україну та Одеську область, а також використання Україною нових можливостей, що надаються глобалізацією.

Ключові слова: глобалізаційний процес, економічна інтеграція, автономізація регіонів, трансформація функцій держави, інформаційний потік.

Під поняттям “глобалізація” слід розуміти процес всесвітньої економічної, політичної і культурної інтеграції, основними характеристиками якого є світовий розподіл праці, міграція в масштабах всієї планети грошових, людських і виробничих ресурсів, стандартизація економічних і технологічних процесів, зближення культур різних країн, а також зростаюча взаємозалежність економік різних країн, все більша цілісність і єдність світового господарства, посилення відкритості національних ринків, поглиблення міжнародного поділу і кооперації праці.

Процес глобалізації вирізняється суперечливим впливом на національні економіки та на весь перебіг сучасного світового господарського розвитку.

З одного боку, глобалізація небачено розширює можливості окремих країн щодо використання та оптимальної комбінації різноманітних ресурсів, їхньої більш глибокої і всебічної участі в системі міжнародного поділу праці, з іншого — глобальні процеси значно загострюють конкурентну боротьбу, спричиняють маніпулювання величезними фінансовими й інвестиційними ресурсами, що становить реальну загрозу для країн з низьким і середнім економічним розвитком, які відчувають гостру нестачу людського капіталу, господарської інфраструктури, економічних рішень, необхідних для реалізації наявних можливостей.

Промислово розвинуті країни отримують найвідчутніші дивіденди глобалізації. Шляхом торгівлі, інвестицій, доступу до зовнішніх джерел ресурсів глобалізація полегшує заміну низькокваліфікованої робочої сили за рахунок тих чи інших країн.

Глобалізація на рівні окремої країни характеризується такими показниками, як відкритість економіки, частка зовнішньоторговельного обороту чи експорту у ВВП, обсяг зарубіжних інвестиційних потоків, міжнародних платежів та ін.

Найбільшу увагу політологів і економістів привертає в даний час питання про те, які відбуваються трансформації функцій держави і яка доля держави в умовах глобалізації. Переважає думка, що в сучасному світі ресурсний потенціал держави зменшується, на відміну від завдань, що стоять перед нею. Сучасна держава все частіше і частіше стикається з проблемами, причини яких повністю або частково знаходяться за межами її компетенції. Сюди відносяться, перш за все, слабо прогнозований відтік капіталів, використання прогалів між міжнародним правом і законодавством національних держав у власних інтересах транснаціональними корпораціями, непідконтрольні міграційні потоки, глобалізована організована злочинність. Особливе місце займає загроза міжнародного тероризму, що також формує свої глобальні мережі. І, нарешті, екологічні проблеми і техногенні катастрофи [4, с. 192].

До певної міри обмежується і контроль національної держави над внутрішньополітичними питаннями. Право держави на застосування узаконеного насильства по відношенню до своїх громадян сьогодні цілком може оспорюватися в міжнародних інстанціях.

В інформаційній сфері держава також перестає бути монополістом. Кількість інформаційних потоків постійно зростає. Розподіл інформаційних потоків відбувається вкрай нерівномірно: США є головним інформаційним “передавачем”, при цьому американське населення, як правило, мало сприйнятливим до потоку новин з інших країн [4, с. 193].

Проте ослаблення суверенітету національної держави і диверсифікація центрів влади заохочують і автономію регіонів, що співвідносять себе, як це відбувається, наприклад, в ЄС, вже не тільки з національним організаціям, але і з ширшим політико-географічним поняттям, що надає їм нові можливості для маневру між різними рівнями влади. Виникають і зміцнюються трансграничні регіональні зв'язки і мережі (характерний приклад — асоціація промислово розвинених регіонів сходу Франції, північного сходу Іспанії, півдня Німеччини і півночі Італії). Відбувається складний рух до розділення і одночасно переплетіння повноважень, сфер влади і впливу [4, с. 194].

В той же час йде в минуле етнічна і культурна однорідність переважної більшості розвинених країн, які перетворюються на центри тяжіння людських потоків з інших частин світу. Проблеми міжетнічних і міжконфесійних відносин висувуються на перший план внутрішньої політики держави [4, с. 196].

Всі перераховані проблеми неможливо вирішити тільки на національному рівні, для цього потрібні міждержавна кооперація і транснаціональна співпраця, що, в свою чергу, актуалізує імператив взаємної відповідальності і, по суті, є основним об'єктивним змістом феномена глобалізації.

Суверенітет держави все більше обмежується, що особливо помітно в економіці. Держави змушені коректувати свою економічну політику. Їхнім завданням стає створення оптимальних умов для інноваційного розвитку своєї країни. Це включає наступні напрями: підвищення науково-технічного потенціалу, інтелектуального і професійного рівня робочої сили,

стимулювання свідомості інноваційної інфраструктури, яка необхідна для розширення коопераційних зв'язків між фінансовими інститутами, фірмами, науковими установами, системою підготовки і перепідготовки кадрів.

Олексій Плотніков, доктор економічних наук, професор, завідувач відділу міжнародних валютно-фінансових відносин Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАН України вважає, що наша держава включена у глобалізаційні процеси дуже незначною мірою і здебільшого не використовує позитиви, зазнаючи натомість впливу від негативів глобалізації. Він відзначає, що залишається проблемою і структура українського експорту. Адже десь 55–60 % експорту України становить експорт необробленої продукції. Якщо розвинені країни Заходу експортують переважно оброблену продукцію (80 %), то Україна за цими показниками скоріше належить до числа країн, що розвиваються [9].

В результаті свого дослідження доктор філос. наук, професор кафедри соціології Інституту соціальних наук Одеського національного університету ім. І. І. Мечнікова Е. А. Гансова виявила, що на сьогоднішній день Україна незадовільно відповідає на існуючі виклики: структура економіки України слабо реагує на потреби суспільства ХХІ ст., де домінують сфери господарювання, пов'язані з інформаційними технологіями і різноманітними послугами, в тому числі і в сфері державного управління [1, с. 608].

За оцінками Червоного Хреста в Україні наша держава займає 7-е місце в світі по кількості випадків захворювань мультirezистентним туберкульозом. Ще однією суттєвою проблемою для України, що не дозволяє їй повною мірою включитися в глобалізаційні процеси, є відсутність енергетичної незалежності, що приводить до тиску на Україну країн-постачальниць енергоносіїв, перш за все Росії.

Експерт українського клубу аграрного бізнесу Володимир Лапа в інтерв'ю “Німецькій хвилі” заявив, що Україна недостатньо переймається адаптацією національної економіки до умов Світової організації торгівлі. Вітчизняний виробник має проблеми з доступом на закордонні ринки. На переконання Володимира Лапи для вирішення цієї проблеми потрібна координація значних зусиль і часу, а цієї координації немає. Через це значних збитків може зазнати виноробна та тваринницька галузі, а також тепличне овочівництво [10].

Н. Поважна відзначає, що Україна є типовим представником країн-реципієнтів міжнародних фінансових організацій. Тому Україна залишатиметься на тому місці, яке визначають економічно розвинені країни, а втілять в життя міжнародні фінансові організації [11].

Стукало Н. В. вважає, що одним із першочергових завдань у процесі розвитку фінансової системи України має стати визначення оптимального рівня оподаткування, ступеню державного регулювання та лібералізації фінансових ринків, адаптація українського законодавства у фінансовій сфері до міжнародних стандартів тощо [5].

Український політолог, провідний науковий співробітник Інституту світової економіки та міжнародних відносин НАН України, шеф-редактор українського політологічного журналу “Політична думка”, а також

науковий керівник Центру соціологічних та політологічних досліджень “Соціовимір” В. Полохало підкреслює, що Україні потрібна національна стратегія адаптації до глобальних процесів, створенню якої заважає те, що Україна дотепер не виробила чіткого уявлення про глобалізацію — в оцінках її впливу на Україну дуже часто переважають або елементи демонізації, або міфотворчості [12].

Про це ж говорить старший науковий співробітник відділу глобалістики, геополітики і геоeкономіки ІСЕМВ НАН України І. Вітер. На її думку, актуальним питанням для України є розробка власної глобальної стратегії, що повинна гармонійно об’єднати активізацію внутрішніх ресурсів і зміцнювати економічні, науково-технічні і культурні зв’язки зі світовим співтовариством. Така стратегія забезпечить максимальне використання можливостей, наданих глобалізацією, і мінімізує її негативні наслідки [13].

Слід зазначити, що Україна має досить непогані можливості. Вона зайняла 107 місце з 141 держав в рейтинзі слабкості держав, що розвиваються, який склав дослідницький центр Brookings Institutions. Експерти оцінювали держави по чотирьом параметрам: темпи росту економіки, політична ситуація, рівень безпеки і показники соціальної сфери, зокрема, рівень дитячої смертності, доступність освіти і т. д. В цілому українські показники виявились достатньо високі — по оцінкам, Україна — більш сильна держава, ніж Росія, Білорусь і Туреччина

Можна впевнено стверджувати, що в Україні відбувається процес регіоналізації. Це можна довести на прикладі Одеської області. В травні 2008 року Одеса офіційно стала членом міжнародної організації “Ліга історичних міст”, членами якої є понад 70 міст різних країн, в яких багато визначних споруд, архітектурних пам’ятників та історичних місць. Ця організація розробляє та реалізує програми в області культури, історії, мистецтва, науки, екології, що сприяє розвитку культур, творчих процесів, інновації, збереженню та реконструкції історичної і культурної спадщини [14].

Ще одним підтвердженням цього є проведення переговорів одеської міської влади з Європейським банком реконструкції й розвитку та отримання від нього кредиту у розмірі 20 млн. євро на 15 років для проведення енергозберігаючих заходів та реконструкції будинків бюджетних організацій [15].

Таким чином, можна зробити висновок, що Україна все більше включається в глобалізаційний процес, що створює нові можливості та небезпеки. Проте відсторонитись від процесу глобалізації означає опинитись на периферії світового розвитку і втрати можливість зайняти вигідну для України нішу в світовому розподілі праці.

В Україні можна спостерігати процес автономізації регіонів і активну співпрацю регіонів із регіональними чи світовими структурами та організаціями, що потребує більш детального та глибокого дослідження.

Література

1. Арыстанбекова Акмарал. Глобализация. Объективная логика и новые вызовы // Международная жизнь. — 2004. — № 4. — с. 54-65.
2. Гансова Э. А. Методика экспертной оценки программ социального развития // Соціологія і політичні науки. — 2007. — выпуск №6. — том 12. — С. 71-87.
3. Глобализация. Модернизация. Россия (круглый стол) // Полис. — 2003. — №2. — С. 34-51.
4. Иванец Г. И., Червонюк В. И. Глобализация, государство и право // Государство и право. — 2003. — №8. — С. 87-94.
5. Луценко К. Глобализация — déjà-vu или нечто большее? Кто победит? Национальное государство в эпоху глобализации // Свободная мысль. — 2006. — №3. — С. 192 — 199.
6. Петров И. А. Глобализация как феномен эпохи постмодерна // Международная жизнь. — 2003. — №9. — с. 209-220.
7. Стукало Н. В. Визначення ролі держави в умовах фінансової глобалізації. — http://www.nbuv.gov.ua/Articles/KultNar/knp78/pdf/knp78_88-91.pdf
8. Хелд Д, Гольдблатт Д, Макгрю Э., Перратон Дж. Глобальные трансформации: экономика, политика, культура/ Пер. с англ. — М. Мысль, 2004. — 576 с.
9. http://dialogs.org.ua/dialog.php?id=10&op_id=265).
10. <http://www.unian.net/ukr/news/news-256136.html>.
11. <http://disser.com.ua/contents/35625.html>.
12. http://www.edportal.org.ua/books/Conference_2005/Tykhomirova.pdf).
13. http://www.edportal.org.ua/books/Conference_2005/Tykhomirova.pdf.
14. http://glasweb.com/index.php/default/47417/odessa/day2008-06-04/cur_p2.
15. <http://www.rynok.biz/Default2.aspx?ArticleID=9933a6d6-f286-431b-8569-89f2cc447544>.

Я. Б. Католик,

Институт социальных наук

Одесского национального университета им. И. И. Мечникова

УКРАИНА И ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫЙ ПРОЦЕСС

Аннотация

Ключевым понятием, которое характеризует процессы мирового развития на рубеже XXI столетия стала глобализация. Она изменяет традиционные представления о роли государства и гражданина, приводит к трансформации функций государства и автономизации регионов. В статье делается попытка теоретического и эмпирического анализа влияния глобализационного процесса на Украину и Одесскую область, а также использование Украиной новых возможностей, которые предлагаются глобализацией.

Ключевые слова: глобализационный процесс, экономическая интеграция, автономизация регионов, трансформация функций государства, информационный поток.

Ia. B. Katolyk,

Odessa National University named after I. I. Mechnikov

Department of politology, Institute of Social Sciences,

r. 35, Frantsuzsky Boulevard, 24/26, Odessa, 65058, Ukraine

UKRAINE AND GLOBALIZATION PROCESS

Summary

Key concept which characterizes processes of world development on a boundary of XXI century became globalization. It changes traditional representations about a role of the state and the citizen, leads to transformation of functions of the state and autonomism of regions. In clause attempt of the theoretical and empirical analysis of influence globalization process to Ukraine and the Odessa area, and also use of new opportunities is done by Ukraine which are given by globalization.

Key words: globalization process, economic integration, autonomism of regions, transformation of functions of the state, an information stream.